

III

(Förberedande rättsakter)

EUROPEISKA EKONOMISKA OCH SOCIALA KOMMITTÉN

442:a PLENARSESSION DEN 13–14 FEBRUARI 2008

Yttrande från Europeiska ekonomiska och sociala kommittén om "Inrättande av ett system för grupptalan och dess roll inom ramen för gemenskapens konsumentlagstiftning"

(2008/C 162/01)

Den 16 februari 2007 beslutade Europeiska ekonomiska och sociala kommittén att i enlighet med artikel 29.2 i arbetsordningen utarbeta ett yttrande om

"Inrättande av ett system för grupptalan och dess roll inom ramen för gemenskapens konsumentlagstiftning".

Facksektionen för inre marknaden, produktion och konsumtion, som svarat för kommitténs beredning av ärendet, antog sitt yttrande den 31 januari 2008. Föredragande var Jorge PEGADO LIZ.

Vid sin 442:a plenarsession den 13–14 februari 2008 (sammanträdet den 14 februari) antog Europeiska ekonomiska och sociala kommittén följande yttrande med 134 röster för, 94 röster emot och 6 nedlagda röster.

1. Slutsatser och rekommendationer

1.1 EESK har beslutat att på nytt diskutera behovet av och nyttan med en fördjupad studie av rättsläget i fråga om möjligheterna att införa bestämmelser för grupptalan på gemenskapsnivå och den roll som ett sådant system skulle kunna spela, i ett första skede på framför allt området för konsumenträtt och konkurrens.

1.2 Kommittén har alltid varit positiv till att det på gemenskapsnivå fastställs regler för grupptalan som syftar till att utdöma skadestånd när kollektiva och allmänna rättigheter inte respekteras. En sådan åtgärd skulle utgöra ett lämpligt komplement till det skydd som redan ges, både genom alternativa lösningar och i domstol, bl.a. det förbudsreläggande som fastställs i direktiv 98/27/EG av den 19 maj 1998.

1.3 EESK har vid flera tillfällen framhållit att gemenskapsåtgärder på detta område är nödvändiga eftersom de kan

- bidra till att på ett avgörande sätt undanröja hinder på inre marknaden, när hindren beror på skillnader i nationell lagstiftning; åtgärderna kan ge konsumenterna nytt förtroende för inre marknadens fördelar och även se till att verklig och lojal konkurrens råder mellan företagen (artikel 3.1c och 3.1g i fördraget),
- bidra till att stärka konsumentskyddet genom att konsumenterna på ett enklare och mer effektivt sätt kan ta till vara sina rättigheter i domstol; åtgärderna kan också leda till en mer effektiv tillämpning av gemenskapslagstiftningen (artikel 3.1t i fördraget),
- slå vakt om den grundläggande principen att alla har rätt till effektiv handläggning av ärenden i en opartisk domstol; denna rätt garanteras i Europeiska stadgan om grundläggande rättigheter (artikel 47).

1.4 Möjligheten att väcka talan ser inte likadan ut i samtliga medlemsstater. Flera medlemsstater har under de senaste åren infört olika bestämmelser som gör det möjligt för konsumenter att kollektivt ta till vara sina rättigheter, samtidigt som andra medlemsstater inte infört sådana bestämmelser. Detta inverkar negativt på fullbordandet av inre marknaden. EESK beklagar denna situation, eftersom medborgarnas tillfredsställelse och förtroende är ett av målen för den inre marknaden under 2000-talet. Kommittén vill uppmärksamma effekterna av alla åtgärder i fråga om de europeiska företagens konkurrenskraft och de följder som oproportionerliga bördor kan få för arbetstagare och konsumenter.

1.5 EESK föreslår därför att kommittén bidrar till problemanalysen genom att presentera ett antal konkreta förslag om det rättsliga system som skulle kunna införas för grupptalan. Hänsyn tas till de nationella bestämmelser som tillämpas i EU:s länder, men också till erfarenheterna från andra länder som vidtagit dylika åtgärder. Särskilt beaktas principerna i rekommendation C(2007)74 från OECD:s ministerråd om lösning av konsumenttvister och gottgörelse, av den 12 juli 2007.

1.6 I sitt arbete med att fastställa kriterier för ett lagstiftningsinitiativ på gemenskapsnivå har EESK tagit hänsyn till den gemensamma rättsliga tradition som präglar lagstiftningsarbetet inom EU:s institutioner och medlemsstaternas gemensamma grundläggande civilrättsliga principer. EESK har således valt att inte behandla olika aspekter av grupptalan enligt det amerikanska systemet, s.k. *class action*, eftersom det systemet strider mot våra traditioner och principer. Att investerare som är tredje part eller advokater som inspireras av amerikansk grupptalan tilldelas stora delar av skadestånds- eller bötesbeloppen i förfaranden som inletts i konsumenters intresse är enligt kommitténs åsikt en mycket skadlig praxis.

1.7 Med beaktande av de mål och målsättningar som bör gälla för grupptalan har EESK analyserat de främsta alternativen med avseende på rättsligt förfarande (fördelar och nackdelar med *opted-in*, *opted-out* och system där man kan välja mellan *opted-in* och *opted-out*), domarens roll, skadestånd, möjligheten att väcka talan och finansiering av kostnaderna för att väcka talan.

1.8 I detta yttrande behandlar och kommenterar kommittén även den rättsliga grunden för ett sådant initiativ, samt frågan om vilket rättsligt instrument som bör väljas.

1.9 EESK vill även understryka att rätten att väcka grupptalan inte står i strid med möjligheten att hitta andra tvistlösningsmetoder, tvärtom. EESK var en av de första instanser som påpekade att det är viktigt att skapa effektiva instrument som gör det möjligt för konsumenterna att ta till vara sina rättigheter, både enskilda och kollektiva, utan att behöva vända sig till domstol. I detta sammanhang förespråkar EESK en större harmonisering av ombudsmannssystemen och liknande inom konsumentsektorns olika områden, framför allt på de områden där den gränsöverskridande handeln är mest utvecklad eller har mest tendens att utvecklas.

1.10 Det finns en hel rad möjligheter till kollektiv talan för drabbade konsumenter, från möjligheten att göra upp enskilt, frivilligt och i godo till kollektiv talan och rättsliga åtgärder. Alla dessa möjligheter att lösa tvister bör fungera optimalt och man bör se till att underlätta ersättning för förluster på den nivå som är mest tillgänglig för de drabbade.

1.11 EESK välkomnar kommissionens avsikt att studera denna fråga i detalj. Kommittén vill dock betona att det samtidigt krävs en verklig politisk vilja att utarbeta lämplig lagstiftning.

1.12 I egenskap av det organiserade civila samhällets språkrör vill EESK också vända sig till Europaparlamentet, rådet och medlemsstaterna. Det är viktigt att denna analys görs med hänsyn till de olika berörda parternas intressen och med respekt för proportionalitets- och subsidiaritetsprinciperna och följs av nödvändiga politiska beslut, så att ett initiativ i föreslagen riktning kan fattas så snart som möjligt.

2. Inledning

2.1 Syftet med detta initiativyttrande är att verka för en bredare analys av det rättsliga instrument som bör ligga till grund för gruppitalan ⁽¹⁾ på gemenskapsnivå och dess roll, framför allt på det konsument- och konkurrenspolitiska området, åtminstone i ett inledningsskede ⁽²⁾. Det yttersta syftet är att få det civila samhället och Europeiska unionens behöriga institutioner att studera behoven av ett sådant initiativ och vilka konsekvenser det kan få samt att analysera dess rättsliga art och hur bestämmelserna bör genomföras inom en rättslig ram som omfattar hela gemenskapen.

2.2 I detta hänseende bygger kommitténs metod på en analys av inre marknadens behov i överensstämmelse med EG-rätten. Kommittén studerar också möjligheten att genom ett dylikt instrument kunna lösa gränsöverskridande tvister snabbt och effektivt, framför allt när det handlar om konsumenters ekonomiska intressen.

3. Inre marknaden och konsumenternas kollektiva intressen

3.1 Den massiva ökningen av handelsvolymen, till följd av utvecklingen av serieproduktion från mitten av 1900-talet, har inneburit en stor förändring av det sätt på vilket avtal ingås och hur säljare och köpare kommer överens när tjänster säljs och tillhandahålls.

Informationssamhället och alla möjligheter som skapas genom distansförsäljning och e-handel medför nya fördelar för konsumenterna, som dock kan utsättas för nya påtryckningsformer och nya risker i samband med att avtal ingås.

3.2 Erbjudanden till allmänheten kan tillsammans med standardavtal, aggressiv marknadsföring, dåligt anpassad information innan avtal sluts, illojal försäljningsteknik rent generellt och konkurrenshämmande affärsmetoder inverka negativt på stora konsumentgrupper, som i de flesta fall inte är kartlagda och som kan vara svåra identifiera.

3.3 I vårt traditionella rättsväsende som bygger på romersk rätt leder inte alltid förekomsten av likartade intressen hos flera individer, olika gruppers kollektiva intresse eller samtliga medborgares allmänna intresse till lämpliga rättsliga åtgärder som är enkla, snabba, billiga och effektiva ⁽³⁾.

3.4 Runtom i världen, och framför allt i EU:s medlemsstater, ger rättsystemen olika former av rättsligt skydd för kollektiva och allmänna intressen.

3.4.1 Dessa system skiljer sig dock mycket åt och skyddet är utformat på mycket olika sätt. Dessa skillnader skapar en snedvridning av inre marknadens funktion.

⁽¹⁾ I civilrättsligt hänseende och för att slå vakt om konsumenternas kollektiva och allmänna rättigheter, antingen i förebyggande syfte (åtgärder för att förbjuda verksamhet) eller för gottgörelse (skadeståndsanspråk). En annan betydelse av begreppet "gruppitalan" återfinns i framför allt den anglosaxiska juridiska litteraturen där det används för att beskriva associationsrättens sociologiska rötter (jfr "Collective action in the European Union, interests and the new politics of associability" av Justin Greenwood och Mark Aspinwall, Routledge, London, 1998). Här kan man konstatera ett anmärkningsvärt stort intresse för det sociologiska ursprunget och samhällets behov som rättfärdigande av gruppitalan i strikt rättslig bemärkelse.

⁽²⁾ Vi får inte utesluta möjligheten att utvidga systemet för gruppitalan till samtliga områden där allmänheten har ett kollektivt eller allmänt intresse, t.ex. i fråga om miljö, kulturarv och fysisk planering, oberoende av om motparten är fysisk eller juridisk person, t.ex. en medlemsstat eller offentlig förvaltning. Denna möjlighet finns redan inskriven i flera länders lagstiftning.

⁽³⁾ Det är svårt att i den juridiska litteraturen hitta ett så koncist argument som det som framfördes av en portugisisk jurist och parlamentsledamot för att under debatten i plenisalen stödja införandet av gruppitalan i Portugal.

Med stöd av ny lagstiftning i andra och tredje generationen, arbetsrätt, konsumenträtt, miljö rätt och rätt som reglerar fysisk planering och kulturarvet, "universella rättigheter som tillhör alla och envar", frågade parlamentsledamoten Almeida Santos sig:

"Eftersom dessa rättigheter tillhör alla, eller åtminstone många människor, måste vi ifrågasätta om det verkligen är korrekt att dessa rättigheter bara skyddas lite då och då, att kärandesidan måste ställa sig i kö och vänta på att deras ärende ska behandlas i domstol, även om deras ärende är identiskt med många andra medborgares eller grannars ärenden. Är resultatet inte meningslöst om kärandesidan slutligen får rätt i domstol, eftersom ersättningens värde redan ätit upp av inflationen, deras heder återställts när det redan är för sent för att förhindra skilsmässa eller få det där banklånet beviljat, eller när slutmålet för en lång process är sinnebildens av ineffektivitet och lönlöshet? Måste vi under alla omständigheter acceptera Kafka-synen på rättsväsendets skärseld? Plötsligt inser vi att det inte räcker med ett rättsskydd som bara värnar individen, att det finns rättigheter och intressen som ligger på ett 'metaindividuell' plan, mellan individens rättigheter och kollektivets intressen, att det inte räcker att endast de som direkt eller indirekt påverkas negativt har rätt att väcka talan i domstol, att slutet närmar sig för en individualistisk syn på rätt och rättvisa, att stunden är inne för en ny pluralism och att ett nytt rättssystem hågrar vid horisonten" (D.A.R.I Série nr 46, 21/2/1990, s. 1617).

3.5 Eftersom det saknas harmoniserade regler på gemenskapsnivå har medlemsstaternas nationella rättssystem på senare tid utvecklats åt helt skilda håll. Skillnaderna ligger inte så mycket i att de grundläggande principerna skiljer sig åt, utan beror snarare på olika processrättsliga traditioner. Tabellerna i bilagan illustrerar de viktigaste skillnaderna på nationell nivå ⁽⁴⁾.

3.6 Nackdelarna med denna situation påtalades i ett mycket tidigt skede, framför allt av olika konsumentorganisationer, men också av ett stort antal jurister och lärare i EG-rätt, bl.a. det faktum att samtliga EU-medborgare inte har samma möjligheter att väcka talan ⁽⁵⁾.

3.7 Inom gemenskapens institutioner var det inte förrän 1985, efter ett seminarium som anordnades 1982 av kommissionen i Gent, som en promemoria om konsumenters rätt att väcka talan, "*L'accès des consommateurs à la justice*" ⁽⁶⁾, offentliggjordes. I detta dokument behandlade kommissionen bl.a. olika rättssystem för att värna kollektiva intressen för första gången.

3.8 Det var dock inte förrän i det kompletterande meddelandet av den 7 maj 1987 som kommissionen efter en resolution i Europaparlamentet den 13 mars 1987 ⁽⁷⁾ meddelade sin avsikt att försöka utarbeta ett ramdirektiv som ger organisationer rätt att slå vakt om sina kollektiva intressen i domstol. Kommissionen anmodade rådet att erkänna konsumentorganisationernas framskjutande roll, både såsom representant och direkt berörd part när det gäller att ge konsumenter rätt att väcka talan i domstol.

3.9 I sin resolution av den 25 juni 1987, som uteslutande behandlade konsumenters rätt att väcka talan, betonade rådet konsumentorganisationernas viktiga roll och anmodade kommissionen att undersöka om ett gemenskapsinitiativ skulle vara lämpligt på detta område ⁽⁸⁾.

3.10 Inom ramen för utarbetandet av sina framtida prioriteringar för att lansera en konsumentskyddspolitik ansåg kommissionen slutligen 1989 i sitt treårsprogram ⁽⁹⁾ (1990–1992) att möjligheterna att väcka talan och avhjälpa skada var mycket mediokra i ett stort antal medlemsstater eftersom det var dyrt, komplicerat och tidskrävande att väcka talan och att frågan om gränsöverskridande transaktioner kännetecknades av en rad problem. Kommissionen förklarade att man avsåg att analysera vilka åtgärder som borde vidtas och särskilt överväga möjligheten att genom grupptalan avhjälpa den skada som orsakats konsumenterna ⁽¹⁰⁾.

3.11 Det var dock inte förrän 1993 som kommissionen lanserade en offentlig debatt genom att publicera den mycket viktiga "Grönboken om konsumenters tillgång till domstolsprövning och tvistlösning inom den inre marknaden" ⁽¹¹⁾.

⁽⁴⁾ Den studie som utförts av *Centre du Droit de la Consommation* vid katolska universitetet i Leuven på uppdrag av kommissionen (GD Hälsa och konsumentskydd) är också en utmärkt sammanfattning som gör det möjligt att dra slutsatser om vad olika medlemsstaters syn på gränsöverskridande tvistlösning innebär, framför allt när konsumenterna i flera medlemsstater påverkas av samma illojala gränsöverskridande affärsmetoder, av samma varors fel och brister eller av avtal som förhandlats på distans och som innehåller samma oskäliga avtalsvillkor.

⁽⁵⁾ På detta område går det inte att bortse från det banbrytande verket av Jacques van Compernelle: "*Le droit d'action en justice des groupements*", Larcier, Bryssel, 1972 och det kollektiva verket "*L'aide juridique au consommateur*" av T. Bourgoignie, Guy Delfax, Françoise Domont-Naert och C. Panier, CDC Bruylant, Bryssel, 1981.

⁽⁶⁾ Dokumentet överlämnades till rådet den 4 januari 1985 och kompletterades den 7 maj 1987 av ett kompletterande meddelande om konsumenters rätt att väcka talan. I kommissionens meddelande av den 4 juni 1985 om nya incitament för en konsumentskyddspolitik (KOM(85) 314 slutlig), vars riktlinjer antogs av rådet den 23 juni 1986 (EGT C 167, 5.6.1986) och där man redan betonade att de traditionella rättsliga förfarandena var långsamma och ofta dyra i förhållande till de belopp som det handlar om i konsumenträttsliga mål och att det var nödvändigt att anslå tillräckliga resurser till konsultation och besvär så att konsumenters rättigheter skulle ges vederbörligt skydd.

⁽⁷⁾ Föredragande var den nederländska parlamentsledamoten Boot. En del av texten som förtjänar att omnämnas, till följd av de ändringsförslag som lämnades in av parlamentsledamöterna Squarcialupi och Pegado Liz, var att parlamentet anmodade kommissionen att föreslå ett direktiv för att harmonisera medlemsstaternas lagstiftning på ett sätt som skulle garantera ett skydd av konsumenternas kollektiva intressen, genom att ge konsumentorganisationer rätt att väcka talan i domstol för att ta till vara den grupps intressen som organisationerna representerar eller enskilda konsumenters intressen. A2-152/86 av den 21 november 1986 (PE 104.304).

⁽⁸⁾ Resolution 87/C, EGT C 176, 4.7.1987.

⁽⁹⁾ Antogs av rådet den 9 mars 1989 (EGT C 99, 13.4.1989).

⁽¹⁰⁾ KOM(90) 98 slutlig, 3.5.1990. Detta är första gången som grupptalan omnämns i ett officiellt kommissionsdokument.

⁽¹¹⁾ KOM(93) 576 slutlig, 16.11.1993. För att förstå detta dokument är det viktigt att påminna läsaren om en rad olika initiativ som togs under 1991 och 1992 för att diskutera frågor som hänger samman med rätten att väcka talan. Vi bör bl.a. omnämna den konferens om olika skadeståndsmekanismer som anordnades av *Office of Fair Trading* i januari 1991 i London, den tredje konferensen om konsumenters möjligheter att väcka talan i Lissabon den 21–23 maj 1992, i samarbete mellan kommissionen och *Instituto do Consumidor*, samt det seminarium om gränsöverskridande konsumentskydd som anordnades i Luxemburg i oktober 1993 av finansministeriet och ministeriet för familje- och solidaritetsfrågor, med stöd från kommissionen, och som mynnade ut i ett antal rapporter som fortfarande är av mycket stor betydelse. Det var även vid denna tidpunkt som många framstående universitetslektorer och renomméerade lagkunniga uttalade sig i frågan (se framför allt "*Group Actions and Consumer Protection*" av Thierry Bourgoignie, éd. Col. Droit et Consommation, Vol. XXVIII, 1992 och "*Group Actions and the Defence of the Consumer Interest in the European Community*" av Anne Morin, INC, Frankrike, 1990).

Detta var första gången som man gjorde en genomgående analys av frågan om ett enhetligt system för förbuds föreläggande ur ett gemenskapsperspektiv. Många trodde då att dessa rön skulle ligga till grund för en verklig möjlighet att väcka grupptalan i syfte att värna konsumenternas intressen ⁽¹²⁾.

3.12 I sin resolution av den 22 april 1994 ⁽¹³⁾ drog Europaparlamentet slutsatsen att det vore värdefullt att eftersträva en viss harmonisering av medlemsstaternas processrättsliga förfaranden samtidigt som man överväger möjligheten att införa ett gemenskapsförfarande för mål upp till ett visst belopp, för att på så sätt hitta en snabb lösning på gränsöverskridande tvister. Europaparlamentet framhöll även att man till viss nivå bör harmonisera villkoren för förbuds föreläggande på grund av otillbörliga affärsmetoder.

3.13 I sitt yttrande som antogs enhälligt vid plenarsessionen den 1 juli 1994 ⁽¹⁴⁾ hänvisade även EESK till principen om ett allmänt kvalitativt erkännande av konsumentorganisationers rätt att väcka talan i samtliga instanser i alla medlemsstater, oberoende av de berörda parternas eller organisationernas nationalitet eller i vilket land tvisten hade sitt ursprung, för att slå vakt om konsumenternas kollektiva och allmänna intressen. Kommittén anmodade kommissionen uttryckligen att införa ett enhetligt förfarande för grupptalan och kollektiv representation, inte enbart för förbuds föreläggande för otillbörlig affärsverksamhet utan också för skadeståndsreningen ⁽¹⁵⁾.

⁽¹²⁾ Det bör dock betonas att denna grönbok bygger på många olika beslut och tidigare arbetsdokument där grunden lades för det politiska stöd som var nödvändigt för att idéerna skulle accepteras. I mars 1992 gav kommissionen en grupp oberoende framstående personer, med Peter Sutherland som ordförande, i uppdrag att utarbeta en rapport om inre marknadens funktion, i syfte att dra slutsatser om hur långt man kommit med det arbete som beskrivs i vitboken om inre marknaden.

Rapporten offentliggjordes den 26 oktober 1992 och behandlade framför allt möjligheten att väcka talan. Författarna framhöll dock att det inte fanns något som bevisade att konsumentskyddet var effektivt. De framförde sin oro över att Brysselkonventionen från 1968 tycktes ineffektiv när det gäller frågan om ömsesidigt erkännande av domstolsbeslut och att det därför var svårt att verkställa domar i en medlemsstat när domstolsbeslutet fattats av en domstol i en annan medlemsstat. Författarna rekommenderade att gemenskapen omedelbart skulle se över denna fråga (rekommendation nr 22). Denna rekommendation genomfördes konkret genom kommissionens meddelande till rådet och Europaparlamentet av den 2 december 1992 om inre marknadens funktion efter 1992 – en uppföljning av Sutherlandrapporten (SEK(92) 2277 slutlig). I arbetsdokumentet "Strategiskt program för inre marknaden" som kommissionen lade fram i juni 1993 erkänner kommissionen att det är nödvändigt att skapa en sammanhängande operationell ram när det gäller möjligheterna att väcka talan genom att vidta en rad åtgärder för att sprida information om och tillämpa EG-rätten (KOM(93) 256 slutlig). I sitt meddelande till rådet av den 22 december 1993 uppmärksammade kommissionen att fullbordandet av inre marknaden skulle kunna leda till ett ökat antal mål där personer bosatta i en medlemsstat begär att deras rättigheter respekteras i en annan medlemsstat (KOM(93) 632 slutlig).

Eftersom kommissionen ansåg att det inte skulle älliga gemenskapen att eftersträva en harmonisering som upphäver särdragen i de olika medlemsstaternas lagstiftning, föreslog kommissionen att åtgärder skulle vidtas för att förbättra informationen om och utbildningen i EG-rätt samt för att verka för ökad insyn, effektivitet och konsekvens när EG-rätten tillämpades. En samordning och ett rättsligt samarbete mellan medlemsstaterna och kommissionen föreslogs också. Detta skulle underlättas av att Maastrichtfördraget med dess tredje pelare trädde i kraft. Dessa ansträngningar ledde fram till offentliggörandet av grönboken och det omfattande remissarbete som följde därpå. Vid sitt sammanträde den 27 september 1993 (686:e rådsammanträdet, inre marknaden) hade rådet redan kommit fram till att det var av avgörande betydelse att fortsätta arbetet med konsumenters möjligheter att väcka talan, bl.a. i form av en grönbok som kommissionen skulle utarbeta före årets slut och som skulle behandla processrättsliga aspekter, t.ex. frågan om ökad insyn i beslut om straffpåföljder. Det var slutligen vid denna tidpunkt som en viktig studie på uppdrag av kommissionen publicerades: "A right to group actions for consumer associations throughout the Community" av Eric Balate, Cl. Nerry, J. Bigot, R. Techel, M.A. Munge, L. Dorr och P. Pawlas med stöd av A.M. Pettovich (Contract B5-1000/91/012369). Denna studie är än i dag en viktig informationskälla som det inte går att bortse från.

⁽¹³⁾ PE 207.674 av den 9 mars. Föredragande: Medina Ortega.

⁽¹⁴⁾ CES 742/94; föredragande: Ataíde Ferreira (EGT C 295, 22.10.1994). Detta var dock inte första gången som ESK visade intresse för denna fråga. I andra dokument, bl.a. två initiativytranden om fullbordandet av inre marknaden och konsumentskydd av Ataíde Ferreira som antogs den 26 september 1992 (CES 1115/91, EGT C 339, 31.12.1991) och den 24 november 1992 (CES 878/92, EGT C 19, 25.1.1993), framhöll kommittén för kommissionen att det var nödvändigt att analysera möjligheterna till lagstiftning i fråga om gränsöverskridande tvister och att erkänna konsumentorganisationernas befogenheter i fråga om såväl nationella som gränsöverskridande tvister (punkt 5.42 i CES 1115/91; punkt 4.12 i CES 878/92 och kapitel 4 i den intressanta studien som utgjorde bilaga till yttrandet, som utfördes i samarbete med Eric Balate, Pierre Dejemeppe och Monique Goyens och som publicerades av ESK (CES 93-003) s. 103ff).

⁽¹⁵⁾ Denna fråga togs för övrigt upp i ett senare skede av EESK i flera yttranden. Eftersom yttrandena är av stor betydelse förtjänar de att omnämnas: Initiativytrandet "Den inre marknaden och konsumentskyddet: möjligheter och svårigheter på den inre marknaden" (föredragande: Ceballos Herrero), antogs vid plenarsessionen den 22 november 1995, då det konstaterades att någon uppföljning inte skett vid det tillfället av ESK:s förslag i kommitténs tidigare yttrande om grönboken (CES 1309/95). Ytrandet om "Rapport från kommissionen till Europaparlamentet och rådet – den inre marknaden 1994" (KOM(95) 238 slutlig), (föredragande: Vever). I detta yttrande pekar kommittén på att fullbordandet av en effektiv inre marknad inte följer tidsplanen, bland annat i fråga om konsumentlagstiftningen och framför allt i fråga om gränsöverskridande transaktioner (CES 1310/95, EGT C 39, 12.2.1996). Ytrandet om "Meddelande från kommissionen: Konsumentpolitiska prioriteringar 1996–1998", (föredragande: Koopman). I detta yttrande välkomnade kommittén förslaget till direktiv om förbuds föreläggande och den planerade handlingsplanen om konsumenters möjligheter att väcka talan som hade presenterats av kommissionen. Kommittén sade sig invänta utvecklingen på området med stort intresse och konstaterade att inre marknaden var långt ifrån fullbordad. Kommittén sade även att ett "medvetet vidmakthållande av konsumenternas rättigheter är ett grundvillkor för att man skall kunna vinna konsumenternas förtroende" (CES 889/96, EGT C 295, 7.10.1996). Samma typ av invändningar framfördes även i ESK:s yttrande om "Meddelande från kommissionen till Europaparlamentet och rådet – Den inre marknadens följd och effektivitet", (föredragande: Pasolli), CES 467/97, EGT C 206, 7.7.1997.

3.14 Redan när kommissionsledamoten Emma Bonino presenterade sina prioriteringar lades stor tonvikt vid införandet av ett gemenskapsförfarande som skulle möjliggöra snabba lösningar av gränsöverskridande tvister och en harmonisering av villkoren för begäran om förbuds föreläggande på grund av otillbörlig affärsverksamhet vid sidan av ett ömsesidigt erkännande av konsumentorganisationers legitima rätt att väcka talan i domstol ⁽¹⁶⁾.

3.15 Därefter publicerades ett förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om ansökan om förbud för att skydda konsumenternas intressen ⁽¹⁷⁾ den 25 januari 1996.

Genom detta direktiv följde kommissionen upp rekommendationen i Sutherlandrapporten och tog sålunda fasta på det förslag som presenterades i grönboken ⁽¹⁸⁾, ⁽¹⁹⁾ och som många stod bakom.

3.16 Direktivet i fråga innebar utan tvivel en revolution inom EG-rätten, eftersom gemenskapen för första gången införde generell lagstiftning på det civilrättsliga området ⁽²⁰⁾.

Förslaget om att utvidga tillämpningsområdet till att även omfatta skadestandsfrågor hör sammades dock inte.

3.17 Parallellt utarbetade kommissionen sin *Handlingsplan för utvidgning av konsumenters talerätt och reglering av konsumenttvister inom den inre marknaden*, som offentliggjordes den 14 februari 1996. I denna handlingsplan presenterade kommissionen ett antal initiativ efter att ha analyserat problemet med konsumenttvister och studerat olika lösningar på nationell nivå i medlemsstaterna. Bland förslagen bör vi nämna åtagandet att studera möjligheterna att konsument som lidit skada av ett visst företag skulle kunna ge konsumentorganisationer i uppdrag att väcka grupptalan *ex ante*, så att de skulle kunna samla liknande ärenden och väcka gemensam talan inför en och samma domstol ⁽²¹⁾.

3.18 I samma fråga erkände Europaparlamentet i sin resolution av den 14 november 1996 att det var viktigt att införa möjligheter till tvistlösning utanför domstol, eftersom möjligheten att väcka talan är en grundläggande mänsklig rättighet och en absolut nödvändig förutsättning för att garantera rätts säkerheten,

⁽¹⁶⁾ Redan vid sitt första offentliga anförande, vid en utfrågning i Europaparlamentet den 10 januari 1995, erkände den nya kommissionären med ansvar för konsumentfrågor att konsumentpolitiken skulle ses som en av de främsta frågorna i byggandet av medborgarnas Europa. Hon förpliktade sig uttryckligen att följa upp remissarbetet avseende grönboken om möjligheterna att väcka talan.

På den direkta frågan om hur situationen såg ut i fråga om möjligheterna att väcka talan erkände kommissionären att konsumenternas möjligheter att väcka talan var långt ifrån tillfredsställande och att processerna i vissa medlemsstater drog ut så långt på tiden att det allvarligt hindrade möjligheterna att på ett effektivt sätt slå vakt om konsumenternas rättigheter.

⁽¹⁷⁾ KOM(95) 712 slutlig.

⁽¹⁸⁾ Med artikel 100a i fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen som rättslig grund och med beaktande av subsidiaritets- och proportionalitetsprinciperna föreslog kommissionen en harmonisering av de processrättsliga reglerna i de olika medlemsstaterna i fråga om vissa typer av mål, med syftet att införa

— ett förfarande för att förbjuda eller meddela föreläggande om upphörande av samtliga överträdelse som skadar konsumenternas intressen i enlighet med de direktiv som anges i bilagan,

— de åtgärder som är nödvändiga för att åtgärda överträdelsens verkningar, inbegripet offentliggörande av beslutet, och

— bestämmelser om föreläggande från domstolen att den tappande parten ska betala kändan ett visst belopp, såvida inte beslutet följs inom den tidsfrist som anges i beslutet.

Förslaget innehåller också bestämmelser om att samtliga behöriga organ som representerar konsumenternas intressen i en av unionens medlemsstater, vilkas intressen påverkas av en överträdelse som har sitt ursprung i en annan medlemsstat, får göra ansökan hos behörig domstol eller myndighet i den medlemsstaten för att ta till vara rättigheterna hos dem som organisationen representerar.

⁽¹⁹⁾ Den slutliga texten av detta direktiv antogs av rådet (konsumentfrågor) den 23 april 1998 i Luxemburg med kvalificerad majoritet. Tyskland röstade emot förslaget. Den slutliga versionen, som innehåller många förslag och exempel på kritik som framförts under arbetets gång, offentliggjordes den 11 juni 1998.

⁽²⁰⁾ Rådets direktiv 98/27/EG av den 19 maj 1998, EGT L 166, 11.6.1998. Det bör påpekas att Europaparlamentet ställde sig mycket kritiskt till det tillämpningsområde och de begränsningar som stipulerades i förslaget. Europaparlamentet ändrade flera punkter i den ursprungliga texten, bl.a. följande:

— Direktivets tillämpningsområde utvidgades till samtliga framtida direktiv om konsumentskydd.

— Bestämmelserna om vilka organ som får ansöka om förbud utvidgades till att även omfatta konsumentorganisationer eller företag på gemenskapsnivå, i stället för enbart nationella organisationer.

I ett yttrande med Ramaekers som föredragande uttalade EESK sig mot förslagens rättsliga grund. Kommittén ansåg att den rättsliga grunden borde vara artikel 129a i fördraget, och inte artikel 100a, eftersom dess tillämpningsområde är alltför begränsat. Kommittén motsatte sig också kravet att ansökan först ska göras till ett behörigt organ i den medlemsstat som har territoriell kompetens, eftersom detta krav skulle innebära att handläggningen skulle dra ut avsevärt på tiden utan att detta skulle vara motiverat (CES 1095/96, EGT C 30, 30.1.1997).

⁽²¹⁾ KOM(96) 13 slutlig.

både nationellt och på gemenskapsnivå. Parlamentet betonade också att det var nödvändigt att säkerställa att konsumenterna, när alla möjligheter att nå en uppgörelse utanför domstolen visat sig fruktlösa, skulle ges möjlighet att väcka talan inom det reguljära domstolsväsendet med beaktande av principen om effektivitet och rättssäkerhet. Följaktligen anmodade Europaparlamentet kommissionen att utarbeta ytterligare förslag för att förbättra gemenskapsmedborgarnas möjligheter att väcka talan i domstol i ett annat land än där de är bosatta. Europaparlamentet anmodade medlemsstaterna att underlätta för konsumentorganisationerna att representera de personer som har behörighet att ställa anspråk och att lagligt erkänna att dessa organisationer ges rätten att väcka grupptalan för att värna kollektiva intressen i samband med otillbörliga affärsmetoder ⁽²²⁾.

3.19 Därefter tycks frågan ha fallit i glömska inom Europeiska kommissionen ⁽²³⁾.

Inom EESK har frågan däremot tagits upp vid ett flertal tillfällen i syfte att understryka att det krävs ett civilrättsligt instrument på gemenskapsnivå som gör det möjligt att slå vakt om allmänna, kollektiva eller likartade enskilda intressen ⁽²⁴⁾.

3.20 Det är först nyligen som kommissionen tagit upp frågan i sin grönbok "Skadeståndstalan vid brott mot EG:s antitrustregler" ⁽²⁵⁾ som innehåller en skrivning som är värd att lyfta fram:

"Av praktiska skäl är det högst osannolikt, för att inte säga omöjligt, att konsumenter och köpare med små skadeståndsanspråk kommer att inleda förfaranden med anledning av brott mot antitrustlagstiftningen. Det bör därför övervägas på vilka sätt dessa intressen kan skyddas bättre genom kollektiv talan. Utöver det särskilda skyddet av konsumenternas intressen kan kollektiv talan även användas för att konsolidera ett stort antal mindre ersättningskrav till en enda talan och därmed spara tid och pengar."

3.21 I sitt yttrande av den 26 oktober 2006 ställde EESK sig bakom kommissionens initiativ och bekräftade att det krävs möjligheter till grupptalan för att erhålla skadestånd eftersom kollektiv talan är "ett perfekt exempel på vissa centrala målsättningar: a) att det kan utgå verksam kompensation för skada som vållats när det blir lättare för organisationer att yrka skadestånd på drabbade konsumenters vägnar, samtidigt som tillgången till rättsliga förfaranden blir reell, samt b) att antitrustmetoder förebyggs och förhindras genom att denna typ av yrkanden får starkare socialt genomslag" ⁽²⁶⁾.

3.22 Samtidigt beställde kommissionen en viktig studie av *Centre d'études du droit de la consommation* vid Katolska universitetet i Leuven. Studien behandlar alternativa tvistlösningsmetoder. En icke försumbar del av denna studie, som omfattar 400 sidor, ägnas åt att beskriva 28 nationella system där konsumenter kan väcka grupptalan i 25 av EU:s medlemsstater samt USA, Kanada och Australien ⁽²⁷⁾.

⁽²²⁾ A-0355/96 (PE 253.833).

⁽²³⁾ Detta innebär dock inte att hänvisningar till grupptalan som ett lämpligt och effektivt sätt att garantera att gemenskapens bestämmelser respekteras inte dyker upp med jämna mellanrum i vissa direktiv. Detta var till exempel fallet med artikel 11 i direktiv 97/7/EG av den 20 maj 1997 (distansförsäljning) och artikel 13 i direktiv 2002/65/EG av den 23 september 2002 (distansförsäljning av finansiella tjänster).

⁽²⁴⁾ I detta sammanhang är det lämpligt att hänvisa till följande:

— Initiativyttrandet om "Utvidgningens följder för konsumentpolitiken" (punkt 11.6), CESE 141/2005, EUT C 221, 8.9.2005.

— Yttrandet om "Förslag till Europaparlamentets och rådets beslut om inrättande av ett gemenskapsprogram för hälso- och konsumentskyddsåtgärder 2007–2013" (punkt 3.2.2.2.1), CESE 230/2006, EUT C 88, 11.4.2006.

— Yttrandet om "Rättslig ram för konsumentpolitiken", CESE 594/2006, EUT C 185, 8.8.2006.

⁽²⁵⁾ KOM(2005) 672 slutlig, 19.12.2005.

⁽²⁶⁾ Yttrande CESE 1349/2006, EUT C 324, 30.12.2006, föredragande: Sánchez Miguel. Denna fråga hade för övrigt redan behandlats i kommitténs initiativyttrande om "Bestämmelser som rör konkurrens- och konsumentfrågor" (Yttrandet CESE 949/2006, EUT C 309, 16.12.2006).

⁽²⁷⁾ Studien omnämns ovan i fotnot 4. Även om denna studie är mycket omfattande behandlas inte situationen i vare sig Bulgarien eller Rumänien. Den senaste utvecklingen i Finland omnämns inte heller. Studien bortser helt från de mycket avancerade systemen i Brasilien, Israel och Nya Zeeland. Förslag som diskuterats i Frankrike och Italien omnämns inte heller. Beträffande det australiska systemet se "Consumer Protection Law" av J. Goldring, L.W. Maher, Jill McKeough och G. Pearson, The Federation of Press, Sydney, 1998. Beträffande det nyzeeländska systemet se "Consumer Law in New Zealand" av Kate Tokeley, Butterworth, Wellington, 2000. För en översikt över utvecklingen i Asien, framför allt i Indien, Filippinerna, Hong Kong, Bangladesh, Thailand och Indonesien, se "Developing Consumer Law in Asia", Seminariehandlingar från IACL/IOCU, Kuala Lumpur, Faculty of Law, University of Malaya, 1994. Kommissionen tycks nyligen ha beställt en ny studie på temat "Utvärdering av effektiviteten avseende mekanismerna för grupptalan i Europeiska unionen" (Beställning 2007/S 55-067230 av den 20 mars 2007).

3.23 Den nya kommissionsledamoten med ansvar för konsumentpolitiken, Meglena Kuneva, har i flera uttalanden framhållit att denna fråga ska prioriteras under hennes mandatperiod. Frågan tas för övrigt upp i det nyligen offentliggjorda meddelandet om "EU:s strategi för konsumentpolitiken 2007–2013" ⁽²⁸⁾. Frågan togs även upp av kommissionär Nellie Kroes och kommissionär Meglena Kuneva vid en konferens i Lissabon som nyligen anordnades av det portugisiska ordförandeskapet ⁽²⁹⁾.

3.24 Också OECD:s ministerråd antog nyligen en rekommendation om lösning av konsumenttvister och gottgörelse [C(2007)74 av den 12 juli 2007]. Man erkänner att de flesta system för konsumenttvister och gottgörelse som införts i medlemsstaterna har upprättats för att granska ärenden på nationell nivå och inte alltid är anpassade till att gottgöra konsumenter från andra medlemsstater.

4. Varför bör man kunna väcka grupptalan på gemenskapsnivå?

4.1 Konsumenternas intressen i medlemsstaterna och på EU-nivå beaktas juridiskt inte enbart genom att den materiella rätten erkänns utan också via lämpliga förfaranden för att värna konsumenternas rättigheter.

Det är också viktigt att framhålla att det ökande antalet gränsöverskridande transaktioner inneburit fler konsumenttvister på EU-nivå.

I många fall har det visat sig att det inte räcker att en enskild person väcker talan. Höga kostnader och långa handläggningstider bidrar i hög grad till att konsumenternas rättigheter inte tas till vara på ett effektivt sätt, framför allt när det handlar om många (flera tusen eller miljoner) konsumenter som lidit skada av samma affärsmetod och när skadeståndsanspråken är relativt blygsamma. Den successiva framväxten av ett europeiskt samhälle skapar också problem när det ska fastställas vilken lagstiftning som ska tillämpas, och det vore därför önskvärt om EU-medborgarna skulle kunna värna sina rättigheter på ett enhetligt sätt. För närvarande leder inte otillbörliga affärsmetoder under identiska förhållanden, med identiska skador som följd i flera medlemsstater, till ersättning förutom i ett fåtal medlemsstater som tillämpar ett system för grupptalan.

4.2 Enligt samtliga medlemsstaters grundlagar och Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna har medborgarna rätt att behandlas lika inför lagen. Detta ger dem bland annat rätt att på lämpligt och effektivt sätt väcka talan i domstol.

4.3 För tillfället tillåter inte rättsystemen att samtliga medborgare på ett konkret och effektivt sätt kan bestrida vissa affärsmetoder som skadar dem genom att väcka talan i domstol.

Flera medlemsstater har sedan flera decennier hanterat detta problem på två skilda sätt.

I ett första skede har de erkänt konsumenternas kollektiva intresse och rättigheter att skyddas genom åtgärder som vidtas inom olika förvaltningsorgan eller i domstol. Andra medlemsstater har gjort det möjligt att samla flera individers anspråk i ett och samma mål. Dessa åtgärder grundar sig huvudsakligen på ett slags processrättslig skalfördel, i så måtto att flera mål slås samman till ett.

⁽²⁸⁾ KOM(2007) 99 slutlig, 13.3.2007, punkt 5.3. EESK har just utarbetat sitt yttrande. Föredragande: Anna Maria Darmanin.

⁽²⁹⁾ "Konferens om grupptalan: Steg i riktning mot konsumenters rätt att väcka grupptalan på EU-nivå?" (9–10 november 2007). Under konferensen sade kommissionär Nellie Kroes bland annat att "konsumenterna har inte enbart rättigheter, utan måste också kunna se till att rättigheterna respekteras på ett effektivt sätt, om nödvändigt genom att väcka talan i domstol. Om varje enskild konsument inte hade möjlighet att på egen hand väcka talan skulle aldrig några ärenden nå våra domstolar. 'En mekanism för grupptalan är således absolut nödvändig! Det är bara på detta sätt som konsumenterna till fullo kan dra fördel av inre marknaden.' Kommissionär Meglena Kuneva menade å sin sida att konsumenterna inte kan dra full nytta av inre marknaden om det inte finns effektiva system där deras ärenden kan behandlas och där de kan begära lämpligt skadestånd. Grupptalan skulle kunna vara ett effektivt sätt att förstärka den ram som vi redan skapat för konsumenterna när det gäller att väcka talan i domstol. Detta kan ske genom att det införs alternativa mekanismer för tvistlösning och ett förfarande för gränsöverskridande tvister som rör mindre belopp."

4.4 Genom att införa regler som gör det möjligt att väcka grupptalan kommer samtliga konsumenter att få möjlighet att väcka talan, oberoende av nationalitet, ekonomisk situation eller skadeståndsbelopp. Detta förfarande skulle även innebära fördelar för svarandesidan eftersom antalet domstolsärenden minskar. Kostnaderna för en sådan process blir lägre än om domstolen måste behandla ett stort antal enskilda ärenden. Förfarandet har även en fördel när det gäller rättssäkerheten eftersom ett mycket stort antal ärenden av liknande karaktär ⁽³⁰⁾ kan avgöras genom ett och samma beslut. Förfarandet skulle även innebära att man kan undvika att rättspraxis skiljer sig åt mellan olika domstolar i EU:s medlemsstater, om dessa måste behandla likartade tvister.

Ett gemensamt system för samtliga medlemsstater skulle således innebära ett bättre konsumentskydd, men också stärka näringslivets förtroende, vilket i sin tur leder till ökad handel inom Europeiska unionen.

4.5 Att införa regler som gör det möjligt att väcka grupptalan påverkar den internationella civilrätten i positiv riktning, eftersom det har varit svårt att tolka och tillämpa reglerna för avtalsbaserade och utomobligatoriska förpliktelser (Rom I och Rom II). Systemet skulle även göra det möjligt att mer exakt definiera frågor som rör domstolars behörighet och erkännandet och verkställigheten av domar på privaträttens område (förordning 44/2001) ⁽³¹⁾.

4.6 Konsumenträtten kommer således att förstärkas genom att möjligheterna att väcka talan utökas, vilket också möjliggör en korrekt kompensation till konsumenterna och ett effektivt skydd av den "svaga parten", vilket är en grundläggande princip i EG-rätten. Det gäller bland annat det nyligen utarbetade direktivet om illojala affärsmetoder. Dessa metoder används ofta samtidigt i flera medlemsstater till skada för ett stort antal konsumenter utan att dessa gemensamt kan begära gottgörelse. Grupptalan är ett nödvändigt processrättsligt komplement för ett effektivt genomförande av detta direktiv.

Samtliga direktiv som berör konsumentskydd och som genomförts av medlemsstaterna kommer på detta sätt att bli effektivare genom att man möjliggör grupptalan på de områden som omfattas av direktiven.

Det vore önskvärt om tillämpningen av dessa bestämmelser även ger små och medelstora företag i liknade situationer rätten att väcka grupptalan.

4.7 Självfallet kommer införandet av möjligheten att väcka grupptalan på gemenskapsnivå, såsom sista utväg i tvistlösningsförfarandet, inte att påverka systemet för lösning av konsumenttvister utanför domstolarna. Detta alternativa system har fått EESK:s reservationslösa stöd. Möjligheterna att lösa tvister måste dock bli fler.

5. Terminologi

5.1 För att förslagets syfte ska kunna avgränsas på ett korrekt sätt är det viktigt att komma överens om vilken typ av rättslig åtgärd det är frågan om.

Översikten över de system som införts i medlemsstaterna visar att benämningar och innehåll skiljer sig kraftigt åt. Det är därför viktigt att skilja mellan möjligheten att väcka talan genom företrädare, att slå vakt om kollektiva intressen och att väcka grupptalan.

⁽³⁰⁾ Detta påpekade också Patrick van Braunnmuhl vid seminariet "Leuven Brainstorming Event on Collective Redress", som anordnades av kommissionen den 29 juni 2007: "Möjligheten att väcka grupptalan skulle minska antalet enskilda ärenden. Framför allt i ett system som tillämpar *opted-out* skulle ett företag kunna reglera ett stort antal skadeståndärenden genom ett enda mål. Företaget kan förhandla med en liten grupp som representerar samtliga berörda konsumenter och koncentrera sina resurser på ett enda mål i stället för att sprida sina resurser på många ärenden. Även när en frivillig uppgörelse visar sig omöjlig och om domstolen måste fastställa dom skyddas rättsäkerheten på ett bättre sätt om beslutet omfattar samtliga fall som är kopplade till samma händelse eller lagöverträdelse."

⁽³¹⁾ Denna punkt förklarades i detalj under seminariet "Rom I och Rom II", som anordnades av det portugisiska ordförandeskapet i samarbete med de tyska och slovenska ordförandeskapen samt *Europäische Rechtsakademie* den 12–13 november 2007 i Lissabon.

5.2 Det är endast konsumentorganisationer och liknande (t.ex. olika ombudsmän) som kan väcka talan genom företrädare för att förhindra verksamhet som strider mot konsumenternas rättigheter och, i vissa länder, för att upphäva oskäligen villkor i konsumentavtal.

5.3 Möjligheten att väcka talan för att slå vakt om kollektiva intressen gör det möjligt för konsumentorganisationer att väcka talan i domstol eller vända sig till annan instans när det kollektiva allmänintresset hos konsumenterna skadas genom överträdelser, antingen av en viss bestämmelse i den materiella rätten eller av allmänna uppföranderegler. Det kollektiva intresset är inte summan av de enskilda konsumenternas intressen, utan ligger närmare det allmänna intresset.

5.4 Grupptalan är ett domstolsförfarande som möjliggör för ett stort antal personer att hävda sina rättigheter och begära skadestånd. Rent tekniskt handlar det om ett kollektivt förfarande för att skydda enskilda intressen.

5.5 Grupptalan är inte endast förbehållen ärenden som rör konsumentskydd och konkurrensfrågor.

I detta yttrande behandlas dock endast den materiella rätt som gemenskapsrätten erkänner.

5.6 Det föreslås således att vi i detta yttrande använder termen "grupptalan" ⁽³²⁾.

6. Rättslig grund

6.1 Den rättsliga grunden för gemenskapens konsumentskyddspolitik anges i kapitel XIV i fördraget under rubriken "Konsumentskydd".

Artikel 153 utgör klart och tydligt en viktig grund för denna problemställning.

6.2 Som situationen ser ut i dag, och även om konsumenträtten i huvudsak tagit form med utgångspunkt i artikel 95 i fördraget, är politiken för konsumentskydd i den bemärkelse som beskrivs i detta dokument utan tvivel ett exempel på åtgärder som syftar till att slå vakt om konsumenternas ekonomiska intressen.

6.3 Det går inte att ifrågasätta att man genom möjligheten att väcka grupptalan kommer att säkerställa ett kvalitativt konsumentskydd. Konsumentorganisationerna kommer på detta sätt att kunna organisera sig för att värna konsumenternas intresse, dvs. se till att de erhåller skadestånd om deras rättigheter enligt EG-rätten inte respekteras, vilket även inkluderar konkurrenslagstiftningen.

6.4 Möjligheten att väcka grupptalan på gemenskapsnivå kommer också att bidra till att inre marknaden fungerar bättre ur konsumenternas synvinkel, i linje med målsättningarna för "översynen av inre marknaden". Konsumenternas förtroende för gränsöverskridande handel kommer att öka ⁽³³⁾.

⁽³²⁾ En jämförande analys av terminologin i flertalet medlemsstater och vad termerna verkligen avser i respektive språk återfinns i artikeln "Class System" av Louis Degos och Geoffrey V. Morson i *Los Angeles Lawyer Magazine*, november 2006, s. 32ff. I Irland används termen "Multi-party litigation" (MPL). I England används termerna "group litigation order" (GLO) eller "group action". I Tyskland talar man om "Gruppenklage", den svenska termen är "grupptalan", i Portugal används termen "acção popular" och i Ungern "csopartos kereset".

⁽³³⁾ Se "Meddelande från kommissionen till Europaparlamentet, rådet, Europeiska ekonomiska och sociala kommittén samt Regionkommittén: En inre marknad för framtidens Europa", KOM(2007) 724 slutlig, 20.11.2007.

6.5 Det går även att hävda att artiklarna 65 och 67 kan utgöra rättslig grund, eftersom det handlar om ett rent rättsligt instrument. Det var med denna rättsliga grund som kommissionen föreslog och rådet och parlamentet antog ett antal rättsliga instrument på det civilrättsliga området på gemenskapsnivå⁽³⁴⁾ från 1996 och framåt.

Denna lösning skulle även kunna vara tänkbar för detta förslag om att väcka grupptalan både för gränsöverskridande och nationella tvister och även på andra områden än konsumenträtt.

6.6 Under alla omständigheter måste bestämmelserna för grupptalan respektera subsidiaritets- och proportionalitetsprinciperna och man får aldrig gå längre än vad som bedöms nödvändigt för att värna målen i fördraget i så måtto att målen inte på ett tillfredsställande sätt kan uppnås av medlemsstaterna utan att det krävs åtgärder på gemenskapsnivå.

6.7 Man måste även beakta de principer och mekanismer som anges i rekommendationen från OECD:s ministerråd (rek. C(2007) 74 av den 12 juli 2007) och som trots skilda rättskulturer presenteras som gemensamma för samtliga medlemsstater.

⁽³⁴⁾ Av dessa åtgärder kan följande nämnas:

- Grönboken om konsumenters tillgång till domstolsprövning och tvistlösning inom den inre marknaden (KOM(93) 576 slutlig).
- Kommissionens rekommendation av 12 maj 1995 om betalningsfrister vid handelstransaktioner och kommissionens meddelande härom (EGT L 127, 10.6.1995 och EGT C 144, 10.6.1995).
- Meddelande från kommissionen – "Handlingsplan för utvidgning av konsumenters talerätt och reglering av konsumenttvister inom den inre marknaden" av den 14 februari 1996 (KOM(96) 13 slutlig).
- Kommissionens meddelande "Effektivisering av hur domar meddelas och verkställs inom Europeiska unionen" (KOM(97) 609 slutlig, EGT C 33, 31.1.1998).
- Europaparlamentets och rådets direktiv 98/27/EG av den 19 maj 1998 om förbudsföreläggande för att skydda konsumenternas intressen, EGT L 166, 11.6.1998.
- Rådets förordning (EG) nr 1346/2000 av den 29 maj 2000 om insolvensförfaranden, EGT L 160, 30.6.2000. Föredragande för EESK:s yttrande i ärendet var Guido Ravoet (CESE 79/2001 av den 26 januari 2000, EGT C 75, 15.3.2000).
- Rådets förordning (EG) nr 1347/2000 av 29 maj 2000 om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar för makars gemensamma barn (se ovan). Föredragande för EESK:s yttrande i ärendet var Paolo Braghin (CES 940/1999 av den 20 oktober 1999, EGT C 368, 20.12.1999).
- Rådets förordning (EG) nr 1348/2000 av den 29 maj 2000 om delgivning i medlemsstaterna av handlingar i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur (se ovan). Föredragande för EESK:s yttrande i ärendet var Bernardo Hernández Bataller (CES 947/1999 av den 21 oktober 1999, EGT C 368, 20.12.1999).
- Direktiv 2000/35/EG av den 29 juni om bekämpande av sena betalningar vid handelstransaktioner (EGT L 200, 8.8.2000).
- Utkast till åtgärdsprogram för genomförande av principen om ömsesidigt erkännande av domar på privaträttens område (EGT C 12, 15.5.2001).
- Rådets beslut av den 28 maj 2001 om inrättande av ett europeiskt rättsligt nätverk på privaträttens område, EGT L 174, 27.6.2001. Föredragande för EESK:s yttrande i ärendet var Daniel Retureau (CESE 227/2001 av den 28 februari 2001, EGT C 139, 11.5.2001).
- Rådets förordning (EG) nr 1206/2001 av den 28 maj 2001 om samarbete mellan medlemsstaternas domstolar i fråga om bevisupptagning i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur (EGT L 174, 27.6.2001). Föredragande för EESK:s yttrande i ärendet var Bernardo Hernández Bataller (CES 228/2001 av den 28 februari 2001, EGT C 139, 11.5.2001).
- Rådets förordning (EG) nr 44/2001 av den 22 december 2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område, EGT L 12, 16.1.2001. Föredragande för EESK:s yttrande i ärendet var Henri Malosse (CESE 233/2000 av den 1 mars 2000, EGT C 117, 26.4.2000).
- Grönbok om alternativa system för tvistlösning inom civil- och handelsrätt (KOM(2002) 196 slutlig) av den 19.4.2002.
- Rådets förordning (EG) nr 805/2004 av den 21 april 2004 om införande av en europeisk exekutionstitel för obestridda penningfordringar, EUT L 143, 30.4.2004. Föredragande för EESK:s yttrande i ärendet var Guido Ravoet (CESE 1348/2002 av den 11 december 2002, EUT C 85, 8.4.2003).
- Rådets förordning (EG) nr 2005/87 av den 15 mars 2005 om insolvensförfaranden (KOM(2005) 87 slutlig). EESK:s yttrande om förslaget till förordning hade Jorge Pegado Liz som föredragande (CESE 243/2006, 14.2.2006).
- Grönbok om effektivare verkställighet av domstolsavgöranden i Europeiska unionen: kvarstad på bankmedel (KOM(2006) 618 slutlig). EESK:s yttrande om förslaget till förordning hade Jorge Pegado Liz som föredragande (CESE 1237/2007, 26.9.2007).
- Rådets förordning (EG) nr 1896/2006 av den 12 december 2006 om insolvensförfaranden (KOM(2004) 173 slutlig, 19.3.2004), EGT L 399, 30.12.2006. EESK:s yttrande om förslaget till förordning hade Jorge Pegado Liz som föredragande (CESE 133/2005, 22.2.2005).

7. Definition av grupptalan på gemenskapsnivå

7.1 Vad får grupptalan inte vara?

7.1.1 Grupptalan får inte vara identisk med talan genom företrädare

7.1.1.1 Endast vissa instanser kan väcka talan genom företrädare (konsumentorganisationer, ombudsmän m.m.). Konsumenter kan inte generellt få gottgörelse för skada som drabbat dem som privatpersoner.

7.1.1.2 Dessa förfaranden avser främst förbudsfröreläggande för verksamhet som strider mot konsumenternas intresse eller, i vissa länder, åtgärder för att upphäva oskäligen villkor i konsumentavtal för vilka domstolen inte kan besluta om skadestånd.

7.1.1.3 Vissa länder har utformat detta förfarande så att konsumenter kan erhålla skadestånd. Detta skadestånd betalas dock inte ut till varje enskild konsument utan överförs till de företrädande instanserna eller till medlemsstaten för sociala ändamål.

7.1.1.4 Detta förfarande motsvarar således i praktiken inte en grupptalan, där samtliga konsumenter erhåller skadestånd i en och samma instans.

7.1.2 Grupptalan får inte vara s.k. amerikansk grupptalan (class action)

7.1.2.1 Införandet av grupptalan i EU innebär inte att s.k. amerikansk grupptalan (*class action*) införs inom unionen. Det amerikanska rättssystemet skiljer sig mycket åt från medlemsstaternas rättssystem. Nackdelarna med amerikansk grupptalan, som ofta ger oönskade effekter, beror på det amerikanska systemet och kommer inte att påverka situationen inom EU.

7.1.2.2 I USA sker lagföring i rättegång med jury och valda domare. Denna speciella sammansättning, som skiljer sig från majoriteten av EU:s medlemsstater (yrkesdomare), leder mycket ofta till att vissa domstolar utdömer fantasistraf och att domarna är alltför fördelaktiga för kändesidan. Detta leder till att konsumenterna väljer att väcka talan i vissa domstolar och inte i andra (s.k. *forum shopping*).

7.1.2.3 Europeisk grupptalan skulle däremot skydda mot *forum shopping*, eftersom ett enhetligt förfarande skulle införas i alla medlemsstater. Detta innebär att processen och domen blir likvärdig, oberoende av vilken lagstiftning eller medlemsstat som kändesidan väljer.

7.1.2.4 Vid sidan om skadestånd kan en amerikansk domstol även utdöma straff. De skadestånd som fastställs av en jury och valda domare uppgår ofta till astronomiska belopp. Straff vid sidan av skadestånd utdöms inte i de flesta av EU:s medlemsstater.

7.1.2.5 Amerikanska advokater avlönas genom ett allmänt system med resultatberoende arvoden, s.k. *contingency fees*. Man kan här tala om *pactum de quota litis* (en andel av skadeståndet betalas som arvode) där arvodet till advokaterna, som också kan vara kärande, påverkas av den slutliga domen. Detta system är förbjudet i de flesta av Europeiska unionens medlemsstater, antingen i lag eller med stöd av uppförandekoder för advokater.

7.2 Valet med stort V: *opted-in* eller *opted-out*?

Studien av de förfaranden för grupptalan som införts i EU:s medlemsstater gör det möjligt att klassificera dem med utgångspunkt i den faktor som spelar störst roll när man väljer att väcka talan och som berör frågan om konsumenternas deltagande under rättsprocessen. Konsumenten måste antingen själv begära att få delta i processen, och man talar då om *opted-in*, eller så kan förfarandet innebära att konsumenten automatiskt inbegrips i förfarandet utan att själv begära det, vilket kallas *opted-out*. I det sistnämnda förfarandet har konsumenten alltid möjlighet att välja att inte delta i förfarandet. När man utarbetar ett förfarande för grupptalan inom EU måste man således välja vilket system som ska ligga till grund för förfarandet.

7.2.1 *Opted-in* och *test cases*

7.2.1.1 *Opted-in* förutsätter att konsumenterna meddelar att de vill delta i förfarandet. De berörda parterna måste således ge sig till känna och uttryckligen ansluta sig till grupptalan innan dom fallit.

Vid sidan om *opted-in* finns det även ett annat system med s.k. *test cases*, som bygger på en första fastställelse. Dessa processer ligger nära grupptalan enligt *opted-in*, eftersom de berörda parterna måste ge sig till känna för att delta i rättegången och ställa enskilda anspråk. Det speciella med detta system är att domaren väljer ut ett av de enskilda anspråken och fastställer dom endast för detta anspråk. Domen i ett *test case* gäller för alla andra enskilda anspråk som inkommit till domstolen.

7.2.1.2 Fördelar med dessa system

7.2.1.2.1 Varje gruppmedlem måste ge sig till känna för att ingå i processen, vilket oftast sker genom att vederbörande skriver in sig i ett register. Det finns således en uttrycklig vilja inbyggd i detta system som gör att det ligger i linje med principen om allas rätt att väcka talan. Kärandesidan agerar endast på uppdrag av dem som gett sitt formella godkännande.

7.2.1.2.2 Med '*opted-in*'-metoden kan man på förhand avgöra storleken på det eventuella skadeståndet. Detta är viktigt rent allmänt för de svarande som är direkt berörda av anspråken på skadestånd, och ger dem dessutom möjlighet att teckna försäkringar som täcker en del av de utgifter som förutses. Tillräckliga ekonomiska medel kan därmed reserveras så att legitima skadeståndsanspråk kan tillgodoses.

7.2.1.2.3 I ett *test case* presenteras endast ett anspråk och dess problemställningar för domaren. Detta innebär en avsevärd tidsvinst och betydande effektivitet för domaren, eftersom han eller hon avkunnar dom om svarandesidans ansvar med utgångspunkt i detta enda fall.

7.2.1.3 Nackdelar med dessa system

7.2.1.3.1 Systemen är tungrodda och kostsamma. De berörda parterna måste ge sig till känna för att kunna delta i processen och inkomma med enskilda anspråk. Handläggningen av enskilda ärenden blir komplicerad när antalet kärande är mycket stort.

7.2.1.3.2 Detta medför mycket långa handläggningstider, eftersom domstolen måste organisera och behandla samtliga enskilda ärenden. När det handlar om tvister med många inblandade, vilket oftast är fallet i fråga om grupptalan, är skadan för den enskilde mer eller mindre identisk och varje enskilt ärende behöver därför inte behandlas var för sig.

7.2.1.3.3 När det är frågan om ett *test case* fastställer domaren inte alltid skadeståndsbeloppet, utan kan även hänvisa till att enskild talan bör väckas. Detta leder till problem i handläggningen och till att rättsprocessen drar ut på tiden.

7.2.1.3.4 Studien över grupptalan enligt *opted-in* och *test cases* visar för övrigt att en stor del av konsumenterna inte inkommer med anspråk till domstolen, eftersom det saknas effektiva system för att informera dem om ärendet. Många berörda parter vägrar också att vända sig till domstol på grund av materiella, ekonomiska eller psykologiska hinder som uppstår i och med en domstolsprocess (tid, pengar och frågor som är mycket svåra att sätta sig in i).

7.2.1.3.5 Det är dock en stor skillnad mellan antalet personer som verkligen agerar och dem som kan vara berörda. De skador som konsumenterna lidit avhjälps således inte till fullo. Den otillåtna vinst som företaget i fråga gjort genom sitt otillbörliga agerande får företaget således till stor del behålla. Processen spelar således inte den avskräckande roll som är meningen med systemet.

7.2.1.3.6 Systemen innebär även problem när man ser till effekterna av det ärende som är föremål för rättegången. Domen i grupptalan gäller endast för dem som anslutit sig till ärendet. Konsumenter som inte gett sig till känna har således fria händer att väcka enskild talan, vilket kan leda till domar som strider mot den dom som avkunnats med anledning av grupptalan.

7.2.2 Opted-out

7.2.2.1 Traditionell grupptalan bygger på *opted-out* som inkluderar samtliga personer som lidit skada av en viss affärsmetod, med undantag för dem som uttryckligen meddelat att de inte vill inkluderas i gruppen.

Vissa medlemsstater har inspirerats av detta system när de utarbetat ett förfarande *sui generis* för grupptalan.

7.2.2.2 Fördelar med detta system

7.2.2.2.1 Analysen av de nationella system som tillämpar *opted-out* visar att detta förfarande är enklare att handlägga än de system som andra medlemsstater valt att införa.

7.2.2.2.2 *Opted-out* garanterar att de berörda parternas intresse verkligen uppmärksammas i domstol och att domstolen på så sätt kan utdöma ett rättvist och effektivt skadestånd till samtliga konsumenter som lidit skada.

7.2.2.2.3 *Opted-out* gör det möjligt att undvika handlägningsproblem för kändesidan och för domstolen (de personer som ingår i gruppen ger sig inte till känna förrän i slutet av processen och inte innan domstolsförhandlingarna inleds).

7.2.2.2.4 Detta system har också en verkligt avskräckande effekt på den ansvariga parten, eftersom de tvingas betala skadestånd till samtliga personer som lidit skada och eventuellt betala tillbaka otillbörlig vinst.

7.2.2.2.5 Det är också nödvändigt att ta hänsyn till fördelarna med detta förfarande för svarandesidan. Möjligheten att väcka grupptalan innebär att man hushållar med personal och ekonomiska resurser och svarandesidans försvar blir mer effektivt. I stället för att behöva hantera många liknande skadeståndsanspråk samtidigt i många olika länder kan svarandesidan förbereda sitt försvar i en enda domstol.

7.2.2.3 Nackdelar med detta system

7.2.2.3.1 *Opted-out* kan strida mot vissa länders konstitutionella principer och Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna, framför allt rätten att väcka talan, eftersom *opted-out* innebär att samtliga berörda parter per automatik inkluderas i grupptalan utan att uttryckligen ha meddelat att detta är vad de vill. Om de inte uttryckligen meddelar att de inte vill ingå i grupptalan kan de påverkas av den dom som avkunnas.

Det är dock fullt möjligt att bevara denna rättighet för individen, antingen genom att berörda personer kontaktas personligen, vilket gör det möjligt att anta att de personer som inte meddelar att de inte vill ingå har gett sitt godkännande till grupptalan, eller att ge personerna som omfattas av grupptalan möjlighet att begära att de utesluts från processen när som helst och även efter det att dom avkunnats, och ge dem möjlighet att väcka enskild talan om grupptalan leder till en dom som de anser vara negativ för dem.

7.2.2.3.2 Systemet innebär även inskränkningar av försvarssidans rättigheter, bl.a. i fråga om den kontradiktoriska principen och principen om att parterna ska vara likställda i processen. Svaranden måste ha rätt att lägga fram sitt försvar personligen mot en av dem som står bakom grupptalan. Denna princip ligger i linje med rätten till rättvis rättegång i artikel 6 i Europeiska konventionen om skydd av de mänskliga rättigheterna. *Opted-out* innebär att samtliga berörda parter inte namnges eller är kända för svarandesidan. Enligt detta system kan det vara omöjligt för svaranden att lägga fram sitt försvar personligen.

Inom ramen för en grupptalan kommer det per definition att handla om olika enskilda situationer som skiljer sig åt, och det är domarens uppgift att se till att domstolen tar hänsyn till detta. Konsumenttvister och tvister som rör konkurrensfrågor bygger i huvudsak på avtal, och de berörda parternas situation är nästan identisk. Det legitima intresset (*causa petendi*) bedöms vara ett och samma för samtliga parter som står bakom grupptalan. Det är således svårt att se hur svarandesidan skulle kunna välja att framföra särskilda argument mot en viss kändare.

Domaren har rätt att under hela domstolsförhandlingen ställa in densamma om det visar sig att situationen skiljer sig alltför mycket åt för dem som ingår i kändesidan.

I skadeståndsfrågan har domaren även möjlighet att skapa undergrupper, så att skadeståndet anpassas till den situation som gäller för olika personer och hänsyn tas till förmildrande omständigheter i ansvarsfrågan.

7.2.3 *Opted-out* eller *opted-in* beroende på typ av tvist

7.2.3.1 Det system som nyligen införts i Danmark och Norge gör det möjligt att tillämpa *opted-in* eller *opted-out*. Domaren kan besluta att tillämpa *opted-out* om skadeståndet är ringa, anspråken är likartade och om det är svårt att väcka talan enligt *opted-in*. I många konsumenttvister är det inte effektivt för konsumenterna att väcka enskild talan, eftersom alltför många personer berörs och skadeståndsbeloppen är ringa. *Opted-out* gör det möjligt att beakta samtliga berörda parter och att fastställa ett skadestånd som ligger på samma nivå som den otillbörliga vinst som svarandesidan gjort. För tvister där kärandesidan lidit betydande skada kan domstolen välja *opted-in*, vilket innebär att varje konsument måste ge sig till känna för att omfattas av domstolsprocessen.

7.2.3.2 Fördelar med detta system

För tvister som omfattar många personer underlättas handläggningen. Målet om skälig ersättning för skada uppnås om domen publiceras på ett effektivt sätt. Det avskräckande syftet uppnås också.

De eventuella inskränkningarna av olika konstitutionella principer och av Europeiska konventionen om skydd av de mänskliga rättigheterna uppvägs av denna effektivitet i fråga om skadestånd och påföljd i avskräckande syfte.

7.2.3.3 Nackdelar med detta system

Det är viktigt att peka på gränsdragningsproblematiken avseende *opted-in* och *opted-out*. De två länder som infört detta system gjorde detta relativt nyligen, och det finns inga konkreta fall att peka på. Hänvisningen i lagstiftningen gäller endast tvister som omfattar ett stort antal personer, när skadeståndsbeloppen är ringa och man inte kan förvänta sig att berörda parter väcker enskild talan.

Detta gränsdragningsproblem skulle kunna ge upphov till långa diskussioner under domstolsförhandlingarna och till att många personer överklagar, vilket innebär att förfarandet drar ut på tiden.

7.3 Domarens roll

7.3.1 Domarens roll är av central betydelse för denna typ av process där kärandesidan består av många olika personer.

7.3.2 Vid *opted-out* kommer processen inledningsvis att handla om att domaren prövar om det går att väcka talan. I ett *test case* har genomgången av det enskilda ärendet samma syfte.

7.3.2.1 Det intressanta med själva prövningen är att man i ett inledningsskede kan avslå alla anspråk som är tydligt ogrundade eller rena fantasier, och som på ett otillbörligt sätt skulle kunna skada svarandesidans varumärke, genom att se till att obefogade anspråk inte leder till att ärendet går vidare till domstol.

7.3.2.2 Det är domaren som garanterar att prövningen sker på ett korrekt sätt. Rent konkret innebär detta att domaren prövar om de villkor som fastställts i lagen för att väcka grupptalan uppfyllts.

7.3.2.3 Det är särskilt viktigt att fastställa

- om det verkligen handlar om en tvist (preskriptionstiden får inte ha löpt ut),
- om gruppens sammansättning omöjliggör ett gemensamt förfarande eller ett förfarande med fullmakt,
- om det verkligen är en rättsfråga och om gruppens medlemmar lidit samma skada (samma *causa petendi*),
- om de anspråk som ställs mot svarandesidan är likartade i fråga om de fakta som åberopas (rättmätiga anspråk *fumus boni iuris*),
- om kärandesidan på ett korrekt sätt kan representera och värna gruppmedlemmarnas intressen.

7.3.3 I ett senare skede är det också viktigt att domaren kan kontrollera att skadeståndet verkligen betalas ut. Domaren kan också besluta att skadestånd inte ska betalas ut, om ett skadestånd inte ligger i gruppmedlemmarnas intresse. I denna egenskap måste domaren ges utvidgade befogenheter i förhållande till den behörighet som domarkåren har för närvarande i medlemsstaternas rättssystem.

7.3.4 Det speciella med detta förfarande är att det krävs bestämmelser i fråga om bevisbördan. Domaren måste ha möjlighet att ålägga svaranden eller tredje part att tillhandahålla dokument. Domaren måste även kunna begära förundersökning i syfte att få fram nya bevis. Den lagstiftning som innebär att möjligheten att väcka grupptalan införs, bör även uttryckligen stipulera att domaren inte kan vägra att vidta åtgärder när anspråk i form av en grupptalan ställs.

7.3.5 För att domarna ska kunna ta på sig detta ansvar på bästa sätt bör man endast kunna väcka grupptalan vid vissa namngivna domstolar. Medlemsstaternas rättsliga struktur måste således anpassas och det är viktigt att anordna särskild fortbildning för domare vid dessa domstolar.

7.4 Ett effektivt skadestånd

7.4.1 Grupptalan måste möjliggöra ett korrekt skadestånd för materiell (ekonomisk) skada, psykiskt lidande samt ersättning för sveda och värk. Eftersom grupptalan syftar till att utdöma skadestånd till konsumenterna, men också har ett avskräckande syfte, är det viktigt att skadeståndet inbegriper all den skada som förorsakats konsumenten. Det måste också vara möjligt att väcka talan vid domstol genom ett enkelt, billigt och överskådligt förfarande utan att man ger upp principen om skäligt skadestånd.

7.4.2 Kärandesidan i en grupptalan måste också kunna få olika typer av skadestånd utdömda av domaren. Vid sidan om förbudsföreläggande eller beslut om att förklara ett möjligt agerande ogiltigt, måste gottgörelsen kunna vara direkt eller indirekt. Gottgörelsen måste också kunna kompletteras av andra åtgärder för att avhjälpa skada, t.ex. publicering av beslut.

7.4.3 Direkt och enskilt skadestånd får inte vara den enda möjligheten till gottgörelse eftersom det i vissa situationer kan vara svårt, för att inte säga omöjligt, att betala ut skadestånd, t.ex. när gruppens medlemmar inte kan identifieras vid *opted-out*, när gruppens medlemmar är för många eller när skadeståndet till varje konsument är alltför lågt. Huvudsaken är att drabbade personer alltid gottgörs, även indirekt, så att den avskräckande effekten uppnås.

7.4.3.1 Lämpliga bestämmelser bör utarbetas för situationer där domaren kan beräkna varje enskilt skadeståndsbelopp för identifierade eller identifierbara personer i gruppen (*opted-in*, *test case* eller till och med *opted-out* när svarandesidan t.ex. överlämnat en lista över berörda kunder), men också för situationer när skadeståndet till varje konsument bedöms vara alltför frikostigt med tanke på skadans ringa betydelse.

7.4.3.2 Om skadeståndet inte betalas ut till fullo bör man eftersträva en indirekt gottgörelse till ett värde av den återstående summan, som då utgör en resterande skuld. I sitt domslut måste domaren i detalj ange de åtgärder som ska finansieras genom den resterande skulden. Domaren ska också besluta om kontroll av att åtgärderna vidtagits. Denna kontroll kan delegeras till en tredje part.

7.4.3.3 I de fall då även denna indirekta gottgörelse är omöjlig ska hela den utgående skulden, som fastställts av domaren, betalas ut till en grupptalefond för finansiering av andra ärenden.

7.4.3.4 Om domaren inte kan beräkna det individuella skadeståndet, t.ex. när domaren inte kan identifiera samtliga gruppmedlemmar (endast vid *opted-out*) bör domaren kunna utarbeta en tabell för olika slags skador. Ansvar för att fördela dessa belopp kan delegeras till domstolskansliet, till en advokat som representerar gruppen eller till en tredje part (försäkringsbolag, kamrer, m.fl.). Fördelen med detta system är att domstolen slipper att hantera samtliga enskilda anspråk, vilket är en mycket komplicerad och tidskrävande process.

7.4.3.5 I detta andra fall måste domaren kunna utdöma enskild ersättning till de gruppmedlemmar som ger sig till känna efter det att domen offentliggjorts. Den resterande skulden kan användas för att finansiera åtgärder som avhjälper gruppens skador indirekt.

7.4.3.6 Om det inte är möjligt att vidta indirekta åtgärder bör den resterande skulden överföras till "grupptalefonden".

7.5 Överklagan

7.5.1 Båda parter måste kunna överklaga domar i mål som väckts genom grupptalan.

7.5.2 Det är viktigt att snabbt ge ersättning till offren. Det är också viktigt att veta att samtliga berörda parter rättigheter har beaktats på ett korrekt sätt. Dessa krav måste ställas mot rätten att överklaga domstolens beslut.

7.5.3 Det tycks därför vara viktigt att rätten till överklagan förpliktar medlemsstaterna att införa ett snabbt överklagandeförfarande, så att man kan undvika ett system där domslut hela tiden förhalas.

7.5.4 Det är också viktigt att se till att de skadestånd som svarandesidan åläggs att betala bokförs på ett korrekt sätt. Detta är också en garanti för gruppmedlemmarna vid eventuell överklagan.

7.6 Hur ska systemet finansieras?

7.6.1 På sikt måste systemet för grupptalan finansiera sig självt.

7.6.2 Det är inte önskvärt, eller möjligt, att införa ett allmänt system med s.k. *contingency fees* enligt amerikansk förebild, eftersom det systemet strider mot europeisk rättspraxis. Det är därför nödvändigt att fatta ett beslut som gör det möjligt för dem som inte har tillräckliga ekonomiska resurser att väcka grupptalan genom att de erhåller ett förskott för att finansiera de rättsliga kostnaderna (advokatarvoden, ersättning till sakkunniga vid förundersökningar som godkänts av domaren osv.).

7.6.3 Systemet skulle kunna finansieras genom en särskild grupptalefond, vars medel utgörs av de dömda företagens "otillbörliga vinster", enligt domarens definitioner under processen och förutsatt att anspråk inte ställts på dessa vinster av identifierade personer som lidit direkt skada ⁽³⁵⁾.

7.6.4 Fonden kan även ha som syfte att centralisera all information om pågående grupptalemål och ansvara för att sprida information om vilka åtgärder som måste vidtas för att ge sig till känna, begära att man inte ska ingå i en grupp eller hur man kan erhålla skadestånd.

7.7 Andra procedurregler

Rent konkret kommer det att införas ett stort antal procedurregler som ska följas och som endast anges "pro memoria".

Det handlar bland annat om följande:

- System för offentliggörande av beslut om delgivning av berörda parter.
- Rättegångskostnader och kostnader för rättshjälp.
- Samarbete mellan olika medlemsstaters rättsväsende och förvaltningar.
- Tidsgränser för juridiska handlingar och preskriptionstider.
- Användning av Internet (e-rätt).

8. Rättsligt instrument: förordning eller direktiv?

8.1 Möjligheten att väcka grupptalan kan införas på gemenskapsnivå genom ett direktiv eller en förordning. Kommittén anser att det är olämpligt att införa dessa bestämmelser genom en rekommendation, eftersom det är viktigt att skapa effektiva och enhetliga regler som harmoniseras i de 27 medlemsstaterna.

⁽³⁵⁾ Ett bra exempel är grupptalefonden i Québec som anses vara absolut nödvändig för möjligheten att väcka grupptalan. Fonden får medel genom återbetalningar av förskottade belopp till kärande som vunnit sin grupptalan samt de återstående skulder som uppstår när anspråk inte ställs av gruppmedlemmarna. En person som väcker grupptalan ersätts endast av domaren för de kostnader som hänger samman med att grupptalan väcks, mot uppvisande av verifikation.

8.2 Det vore önskvärt att införa bestämmelserna i form av en förordning, eftersom systemet kan komma att utvidgas till andra områden än konsumentlagstiftningen och med hänsyn till att den rättsliga grunden är artiklarna 65 och 67 i fördraget, i likhet med förordningarna om insolvensförfaranden, införandet av en europeisk exekutionstitel för obestridda fordringar och kvarstad på bankmedel.

8.3 Om gemenskapen i ett inledningsskede beslutar att begränsa tillämpningsområdet till konsumenträtten, tycks det lämpligaste rättsinstrumentet för grupptalan på gemenskapnivå vara ett direktiv. Detta direktiv skulle utgöra en förlängning av direktivet om förbudsföreläggande.

8.4 Det finns fortfarande stora skillnader mellan medlemsstaternas procedurregler och det kommer att vara viktigt att rent generellt skapa en gemensam grund för möjligheten att väcka grupptalan, samtidigt som medlemsstaterna ansvarar för att genomföra direktivet med beaktande av gängse principer för domstolsförfarandena i det egna landet. Det är inte säkert att en harmonisering är möjlig, eftersom de domstolar som ansvarar för grupptalan kommer att lyda under respektive medlemsstats rättsprocessregler.

Bestämmelserna för hur man väcker talan måste anpassas till varje medlemsstats särdrag.

I detta fall vore det olämpligt med en förordning.

8.5 Det tycks uppenbart att direktivet i detta fall måste vara ett direktiv som föreskriver total harmonisering, så att man undviker att vissa medlemsstater inför strängare bestämmelser till skada för företag som är hemmahörande i dessa länder.

Bryssel den 14 februari 2008

Europeiska ekonomiska och sociala
kommitténs
ordförande
Dimitris DIMITRIADIS

BILAGA

till yttrandet från Europeiska ekonomiska och sociala kommittén

Följande ändringsförslag som fått minst en fjärdedel av rösterna avslogs under debatten:

1. Punkt 7.2.2.2.4

"Detta system har också en verkligt avskräckande effekt på den ansvariga parten, eftersom de tvingas betala skadestånd till samtliga personer som lidit skada ~~och eventuellt betala tillbaka otillbörlig vinst.~~"

Motivering

Se ändringsförslag till 7.6.3.

Röstresultat

För: 104 Emot: 114 Nedlagda: 13

2. Punkt 7.6.1

Stryk:

~~"På sikt måste systemet för grupptalan finansiera sig självt."~~

Motivering

Möjligheten till domstolsprövning är ett ansvar för de offentliga myndigheterna och får inte vara beroende av tidigare mål eller senare domstolsförfaranden. (Se även ändringsförslag till 7.6.3.)

Röstresultat

För: 107 Emot: 116 Nedlagda: 10

3. Punkt 7.6.3

Stryk:

~~"Systemet skulle kunna finansieras genom en särskild grupptalefond vars medel utgörs av de dömda företagens 'otillbörliga vinster', enligt domarens definitioner under processen och förutsatt att anspråk inte ställs på dessa vinster av identifierade personer som lidit direkt skada. Det är de offentliga myndigheternas ansvar att garantera rätten till domstolsprövning, till exempel genom att finansiera grupptalan med de medel som kommer in i form av böter för brott mot konsumentlagstiftningen."~~

Motivering

De planerade möjligheterna till grupptalan syftar till att ersätta konsumenterna för de förluster de lidit, inte till "bötesstraff". Denna tanke har lånats från amerikansk praxis och blandar på ett olämpligt sätt civilrätt med straffrätt. Att företagen måste ersätta konsumenternas förluster är kraftigt avskräckande och innebär att de drabbade får fullständig gottgörelse för de förluster de lidit.

När det gäller frågan om huruvida en vinst har uppkommit som ett resultat av ett lagbrott eller ett bedrägeri är de eventuella påföljderna något som faller under de offentliga myndigheternas ansvar. Dessa kan använda de pengar som flyter in i form av böter till att underlätta möjligheterna till kollektiv talan. Ansvar för att garantera möjligheterna att väcka talan faller emellertid på de offentliga myndigheterna som är underställda demokratisk kontroll, inte privata personer eller rättsorganisationer.

Eftersom skadestånd utbetalas till de drabbade konsumenterna är det inte lämpligt att skapa en konstgjord koppling mellan överskottet från ett mål och senare prövningar, i synnerhet eftersom förfarandet då skulle innehålla intressen som inte enbart hade att göra med rättvis gottgörelse för drabbade konsumenter i det enskilda fallet.

Röstresultat

För: 104 Emot: 106 Nedlagda: 18